

Przedsiębiorczość kobiet a działalność podmiotów mikrofinansowych w zróżnicowanych uwarunkowaniach kulturowych

Obszar rozprawy doktorskiej jest kompilacją:

- elementu wiodącego – przedsiębiorczości (kobiet) mającej ugruntowanie w teorii ekonomii oraz
- kulturoznawstwa – będącego dziedziną nauk humanistycznych, wykorzystującą jednak często metodologię badawczą wypracowaną przez nauki społeczne,
- finansów.

Treść rozprawy w zamierzeniu jej autora miała być szeroką, różnorodną i wieloaspektową analizą przedsiębiorczości kobiet.

Głównym celem rozprawy jest *ocena roli kulturowych uwarunkowań przedsiębiorczości kobiet w kształtowaniu obrazu współczesnych mikrofinansów.*

Ze względu na przyjęty cel rozprawy doktorskiej oraz przesłanki podjęcia tematu sformułowano główną hipotezę badawczą wraz z hipotezami pomocniczymi. Za hipotezę główną przyjęto stwierdzenie, że *zróżnicowanie kulturowych uwarunkowań przedsiębiorczości kobiet kształtuje praktykę współczesnych mikrofinansów.*

Treść hipotezy głównej uzupełniono hipotezami szczegółowymi:

1. *Czynniki decydujące o przedsiębiorczości człowieka dają podstawę do ich rozróżnienia wg kryterium płci,*
2. *Cechy/wymiary kulturowe należy traktować jako element kształtujący przedsiębiorczość osób funkcjonujących w danym otoczeniu/środowisku kulturowym, czego odzwierciedleniem mogą być zachowania przedsiębiorcze kobiet,*
3. *Współczesny obraz mikrofinansów jest niejednorodny w swym przekazie, silnie uzależniając się od cech środowiska, w którym realizują one swe cele,*
4. *Uwarunkowania kulturowe, a w nich zróżnicowanie roli kobiet i nierówność płci, z różną siłą kształtują działania instytucji mikrofinansowych funkcjonujących w odmiennych obszarach kulturowych,*
5. *Przedsiębiorczość kobiet w przemianach społeczno-gospodarczych oraz jej wsparcie przez produkty i podmioty mikrofinansowe odgrywa ważną rolę w rozwoju wszystkich gospodarek, ze szczególnym uwzględnieniem tych, w których obserwuje się wysoki poziom ubóstwa.*

Tak zdefiniowanemu celowi dysertacji podporządkowano układ opracowania, składającego się z wstępu, siedmiu rozdziałów i zakończenia.

W rozprawie zastosowano szereg różnorodnych metod badawczych, dostosowanych odpowiednio do treści poszczególnych rozdziałów tj.: metodę opisową, analizy i krytyki piśmiennictwa, studium przypadków, metoda analizy porównawczej. W pracy zestawiono ze sobą jakościowe i ilościowe charakterystyki, analizy, dane i wyniki badań (dotyczących takich zagadnień jak: kobieta w kulturze, kulturowe uwarunkowania mikroprzedsiębiorczości kobiet, działalność podmiotów mikrofinansowych, przedsiębiorczość kobiet) w poszczególnych obszarach kulturowych.

Ponadto w rozprawie przedstawiono wyniki dwóch badań empirycznych przeprowadzonych przez autora. Celem pierwszego badania była identyfikacja i analiza determinant poziomu przedsiębiorczości wśród kobiet i mężczyzn (sklasyfikowanych według obszaru kulturowego, religii, wartości kulturowych G. Hofstede). W badaniu wykorzystano metodę CART (*Classification and Regression Trees*), należącej do metod nieparametrycznych.

Za główny cel drugiego, zasadniczego badania empirycznego obrano *określenie znaczenia usług pożyczkowo-kredytowych w procesie wsparcia przedsiębiorczości kobiet*. W celu przeprowadzenia badania wykorzystano metodę badawczą sondażu diagnostycznego i przyjęto technikę kwestionariusza ankiety badawczej. Posłużono się pytaniami zamkniętymi jednego i wielokrotnego wyboru oraz pytaniami otwartymi. Badanie zostało zrealizowane w Polsce – kraju będącym przedstawicielem kultury zachodu. Wzięły w nim udział podmioty zajmujące się świadczeniem usług mikrokredytowych tj.: banki spółdzielcze, Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe, fundusze pożyczkowe i organizacje *non-profit*.

Najważniejsze wnioski wynikające z rozprawy można ująć w następujących stwierdzeniach:

1. Istotą przedsiębiorczości kobiet w kontekście czynników determinujących owe zachowania są cechy osobowościowe oraz czynniki zewnętrzne. Samozatrudnienie staje się często, przy braku innych alternatyw pracy i dochodu, stanem wymuszonym. Jest to również najczęstszy w wymiarze globalnym powód podjęcia działalności gospodarczej przez kobiety, w stopniu wyraźnie większym niż u mężczyzn, z tendencją podobną na całym świecie. Zewnętrzne czynniki motywujące można rozpatrywać zatem jako czynniki wynikające z konieczności lub też z szans i możliwości jakie kreuje otoczenie przedsiębiorczej kobiety. Czynniki te charakteryzuje znaczna różnorodność wynikająca ze zróżnicowania społeczno-kulturowego określonych regionów świata.
2. Kultura jest istotnym elementem środowiska, w którym rozwija się zjawisko przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość rozpatrywana przez pryzmat czynników ją kształtujących jest przykładem wpływu kultury na jej uwarunkowania i rozwój

w odmiennych obszarach kulturowych. Zatem wymiary kulturowe G. Hofstede można traktować jako element kształtujący przedsiębiorczość osób funkcjonujących w danym otoczeniu, środowisku kulturowym.

Stwierdzenie, że działania przedsiębiorcze są zakorzenione kulturowo oznacza, że jednym z najważniejszych czynników powodujących różnicowanie w obszarze podejmowanych działań przedsiębiorczych oraz ich skali, jest kultura. Wszystkie zmiany w zakresie przedsiębiorczości wymagają więc poza przekształceniami rynkowymi zmian sposobu postrzegania świata i wartości, którymi kierują się przedsiębiorcy.

3. Analiza źródeł literatury tematu wskazuje jakie wartości kulturowe G. Hofstede wspierają przedsiębiorczość. Podjęte przez autora badanie ilościowe nad wpływem kultury na zjawisko przedsiębiorczości, uwzględniające kryteria podziału terytorialnego, płci i religii wykazało, że:

- dla kobiet, wśród wartości kulturowych najważniejszymi elementami są: poziom indywidualizmu, orientacji długoterminowej oraz dystansu władzy,
- dla mężczyzn: poziom indywidualizmu, orientacji długoterminowej oraz pobłażliwości.

Rozszerzając tę analizę wskazano, że religia jako element środowiska kulturowego nie jest traktowana jako istotny czynnik kształtujący przedsiębiorczość.

4. Aktywność instytucji mikrofinansowych skupia się głównie na kobietach. Potwierdzeniem tego jest misja strategiczna, cele poszczególnych instytucji oraz ich wyniki prezentowane w raportach finansowych. Natomiast uwarunkowania kulturowe, a w nich zróżnicowana rola kobiet, z różną siłą kształtują działania podmiotów mikrofinansowych funkcjonujących w odmiennych obszarach kulturowych. Obszary te cechuje odmienna rola kobiet i szeroko pojętych możliwości zarówno w społeczeństwie, rodzinie jak i na rynku pracy. Środowisko w którym przyszło im żyć ma również znaczny wpływ na cele działalności oraz rodzaj i formę świadczonych usług przez instytucje mikrofinansowe.

Przyglądając się determinantom kulturowym przez pryzmat działalności podmiotów mikrofinansowych trudno znaleźć wspólny mianownik aktywności tychże podmiotów w trzech rozpatrywanych, skrajnie różnych kulturach.

5. Kolejny wniosek odnosi się do relacji między aktywnością instytucji mikrofinansowych a wzmocnieniem/upodmiotowieniem kobiet. Wynika z niego że występuje zróżnicowanie efektów i podstaw działalności podmiotów mikrofinansowych. Choć ideą jest mikrofinansowanie, to w przypadku podmiotów działających w kulturze islamu i hinduizmu sfera deklaracyjna ukierunkowania się na kobiety znajduje swoje większe lub

mniejsze potwierdzenie w praktyce, czego nie ma w przypadku Europy. Potwierdzeniem tego są badania empiryczne autora dysertacji. Analiza wyników badania (z obszaru Europy a dokładniej z Polski), którego głównym celem było *określenie znaczenia usług pożyczkowo-kredytowych w procesie wsparcia przedsiębiorczości kobiet* wykazała, iż kobiety w kulturze zachodu nie stanowią istotnej, wyseperowanej grupy odbiorców usług podmiotów mikrofinansowych; płeć nie jest istotnym kryterium brany pod uwagę w budowie wachlarza oferowanych przez nie usług oraz prowadzonej przez nie polityce i strategii; również w przyszłości nie planują one żadnych zmian we wskazanych obszarach. Kluczowym uzasadnieniem takiej sytuacji jest ustanowione w Polsce prawodawstwo, gwarantujące równe traktowanie wszystkich obywateli, niedopuszczające do dyskryminacji żadnej płci.